

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025)

Esityksen tavoitteista ja rajoittamisen periaatteista

Kodin ulkopuolelle sijoitettu lapsi on erityisen heikossa asemassa ja lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun tulee olla selkeästi lain viritys, joten Sospro oy pitää kannatettavana lain tarkoitusta vahvistaa sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun.

Ehdotetun esityksen tavoitteena on lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutumisen varmistamiseksi selkiyttää kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimien käytön edellytyksiä, ja näin varmistaa se, että lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltopaikoilla on riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Tämä on myös Sospro oy:n mielestä kannatettava tavoite.

Selkeyden kannalta sijoitetun lapsen hyvä kasvatusta ja erityinen suojelu olisi hyvä erottaa omaksi selkeäksi kokonaisuudeksi. Sijoitetun lapsen hoito-, kasvatusta ja kuntoutustystyön lähtökohtana tulee aina olla yksilölliset tarpeet sekä lapsen osallisuuden varmentaminen. Tasapainoisen kehityksen tukeminen ja erityinen suojelu tulisi myös perustua myönteiseen kasvatuseriaatteeseen, jossa lapsen ja perheen kanssa työskennellään vahvuusperustaisesti positiivisen vuorovaikutuksen keinoin. Tämän tulisi aina olla ensisijaista kasvatuksellisiin rajaamistilanteisiin nähden ja kasvatuksellisten rajaamistilanteiden tulisi olla ensisijaisia lastensuojelulain 11. luvun rajoitustoimenpiteisiin nähden.

Kasvatukselliset rajaamistilanteet ovat tarpeen ja kannatettavia, ne varmistavat sijaishuollon tavoitteen toteutumista paremmin, kuin samat toimenpiteet rajoituspäätöksinä. Kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä on tarpeen selkeyttää ja siihen esityksessä on hyviä ehdotuksia. Näitä on kuitenkin tarve edelleen selkeyttää ja konkretisoida pykälä- tai vähintäänkin perusteluteksteissä. Kasvatukselliseen rajaamiseen liittyvää käytäntöä ja tulkintaa tulee avata sekä niiden suhdetta varsinaisiin rajoitustoimenpiteisiin tulee määritellä konkreettisemmin ja riittävän tarkkarajaisesti, erityisesti kasvatuksellisen rajaamisen velvoittavuuden osalta.

Ehdotetut lisäykset jättävät kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden välisen rajan vielä liian tulkinnanvaraiseksi. Kasvatuksellisten keinojen soveltamistilanteet tulisi määritellä riittävän konkreettisesti, jotta arjessa ei synny käytäntöjä, joissa kasvatuksellisia käytäntöinä perustellaan perusoikeuksiin puuttumista. Samoin tulisi

selkeyttää kasvatuksellisten keinojen edellytysten täyttyminen suhteessa 11 luvun rajoitustoimenpiteisiin.

Esityksen perusteluissa jää vielä sijaishuollon arjen toteuttamisen kannalta epäselväksi millaisia käytäntöjä ”tavanomaiseen kasvatukseen” ja turvallisten ja ennakoitavien kasvatuksellisten rajojen asettamiseen liittyy. Esimerkiksi miten kasvatuksellisen rajaamisen tarkoitus, kesto ja intensiteetti eroavat varsinaisten rajoitustoimenpiteiden perusteista ja merkityksestä. Epäselväksi jää myös, miten älylaitteiden poisottaminen ja liikkumisvapauden tai yhteydenpidon rajoittaminen käytännössä suhteutuvat toisiinsa tai miten toimitaan tilanteessa, jolloin huoltaja on eri mieltä lapselle asetetuista rajoista. Esityksessä ei myöskään oteta kantaa mitä tarkoitetaan käsitteellä ”perusteltu syy epäillä”. Lakiin liittyvä soveltamisohje sekä tarkoituksenmukaiset koulutukset kasvatuksellisesta rajaamisesta ja siihen liittyvistä periaatteista tulee varmistaa riittävään kattavana kaikille palveluntuottajille.

4 b §. Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta.

Pykälään esitetyt muutokset kasvatuksellisena rajaamisena lapselle vaarallisten aineiden ja esineiden poisottaminen ovat lapsen ja sijaishuoltopaikan turvallisuuden kannalta välttämättömiä ja kannatettavia. Poisottoon voidaan ryhtyä, jos on ”perusteltu syy epäillä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä omaa tai muiden turvallisuutta vaarantaen”. Epäselväksi jää miten perusteltu syy näytetään arjessa toteen. Perusteluista ei esimerkiksi selviä pitääkö ne nähdä vai riittääkö esimerkiksi tieto, että lapsella on aikaisemmin ollut hallussaan tällaisia aineita tai esineitä.

Epäselväksi jää myös, miten pykälän 3 momentin mukainen mahdollisuus ottaa lapsella olevat rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet tai hyödykkeet pois käytännössä tarkoittaa. Esimerkiksi miten paljon lapsen käytössä olevista rahavaroista voidaan ottaa pois. Epäselväksi jää myös, miten toimitaan avohuoltoon sijoitetun lapsen osalta, jos hän vastustaa aineiden tai esineiden poisottamista.

Esitys hybridiyksiköistä

Hybridiyksiköt voivat parantaa lasten ja nuorten palveluvalikoimaa yhteensovittamalla vaativan tason sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Esityksestä jää epäselväksi sen velvoittavuus ja pelkkä suositus ei todennäköisesti vahvista palvelun toteutumista, kuten ei tähänkään mennessä.

Ehdotettujen hybridiyksiköiden osalta jää erittäin epäselväksi mikä on sijoittaja hyvinvointialueen, sijaishuoltopaikan sekä sijaintihyvinvointialueen keskinäinen työn- ja vastuunjako. Hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon palvelut tulisi korostaa ja vahvistaa, mutta velvollisuutta ei tule

kohdentaa koskemaan vain esitettyjä hybridiyksikköjä, vaan yhteensovittamisen velvoittavuutta tarvitaan kaikissa palvelumuodoissa ja palvelutasoilla. Lasten- ja nuorten psykiatristen palveluiden saatavuus ja yhteistoiminta tulisi varmistaa velvoittavana kaikkiin sijaishuoltopaikkoihin, lapsen hoidon tarpeen mukaisesti. Tämä mahdollistaisi parhaiten ja kustannustehokkaimmin lapsen tarkoituksenmukaisen sijaishuollon ja kuntoutuksen toteuttamisen lapselle tutussa kasvuympäristössä. Tällä välttyttäisiin myös turhilta sijaishuoltopaikan muutoksilta ja sen tuomilta haittavaikutuksilta lapsen hyvinvointiin.

Esitys suljetusta kuntouttavasta laitospalvelusta

Suljettu kuntouttava laitospalvelu on voimakkaasti perusoikeuksia rajaava ja sen suhde kriminaalihuoltoon jää epäselväksi. Toistaiseksi voimassa oleva sijoituspäätös sekä perusoikeuksien pitkäaikainen rajoittaminen jättää paljon sosiaalityöntekijän harkintaan, mikä edellyttää tiivistä yhteistyötä ja lapsen asioihin perehtyneisyyttä ja voi olla lapsen oikeusturvan kannalta haastava toteuttaa käytännössä. Säännöllistä, määräaikaista arviointia sijoituksen perusteista ja rajoitusten tarpeesta tulisi edellyttää. Asiakassuunnitelman tarkistaminen neljän kuukauden välein on jokaisen kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen etu ja tarpeellinen täsmennys lapsen edun mukaisen sijaishuollon toteuttamiseksi.

Alle 12-vuotiaille tällaisen ei pitäisi olla mahdollinen sijoituspaikka.

Esityksen mukaiset henkilöstövaatimukset ovat kannatettavia. Suljetun laitoksen henkilöstössä *on oltava käytettävissä*- ilmaisu on melko tulkinnanvarainen. Mitä se tarkoittaa käytännössä ja miten varmistetaan ko henkilöstön tosiasiallinen osallistuminen lasten vaativaan hoitoon, kasvatukseen ja kuntoutukseen? Erityistä huomiota tulisi kiinnittää siihen, että hyvinvointialueiden tulisi kohdentaa laaja-alaista erityisosaamista myös muiden sijaishuollossa elävien lasten tarpeisiin.

Vaativassa sijaishuollossa korostuu lapsen kuntouttaminen, perusoikeuksien vahvan rajaamisen rinnalla. Kuntoutuksen sisältö ja tarkoitus olisi hyvä tuoda esiin, jolloin se tasapainottaisi suljetun laitoksen rajaamistarkoitusta. Turvallisuushenkilöstön koulutus lasten sijaishuoltoon tulisi olla edellytys sekä selkeämpi määritys millaista voimankäyttöä tämä henkilöstö voi käyttää suljetussa laitospalvelussa. Mikäli suljetusta kuntouttavasta palvelusta säädetään, olisi varmistettava, että **sitä käytetään vain viimesijaisena palveluna**, ja että sinne ohjautuu vain siitä palvelusta hyötyviä lapsia, vain siksi aika, kun suljettu palvelu on tarpeen. Samoin tulisi varmistaa, että suljetussa laitospalvelussa on tarkoituksenmukainen lapsen hyvinvointia ja tilannetta edistävä kuntouttava työskentely ja lapsen tilannetta ja palvelun tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Suljetun laitospalvelun ja erityisen huolenpidon (EHO) jakson välinen suhde

Vakavasti oireilevan lapsen tilanteessa voi olla erittäin vaikea erottaa suljetun kuntouttavan laitoksen, erityisen huolenpidon jakson ja terveydenhuollon palvelujen ensisijainen tarve. Usein on tilanteita, jolloin on vaikea tai mahdotontakaan arvioida suljetun kuntoutuksen tai pitkäaikaisten rajoitusten tarpeen kestoa etukäteen. Tämä on kuitenkin sosiaalityöntekijän arvioon perustuvaa mutta laitoksen henkilöstöllä on merkittävä rooli tuottaa näkemyksiä ja perusteluja lapsen tilanteesta, jos jo sijaishuollossa olevan lapsen kohdalla arvioidaan suljetumman laitospalvelun, EHO-jakson tai terveydenhuollon palvelujen tarvetta.

Käytännössä saattaa syntyä epäselvyyksiä siitä, että suljettu yksikkö valitaan lapselle varmuuden vuoksi, eikä varsinaiseen tarpeeseen vastaamiseksi tai vaihtoehtoisesti kokeillaan ensin EHO- jaksoa ja sitten päädytään suljettuun yksikköön, jolloin lapsen tilannetta ja hyvinvointia heikennetään edelleen muuttuvilla sijaishuoltopaikoilla. Voisi olla selkeämpää, että erityisen huolenpidon jaksoja kehitettäisiin niin, että ne vastaisivat pidempiaikaiseen tarpeeseen tarvittaessa.

Erityisen huolenpidon -jaksoihin liittyvä sääntely

Erityisen huolenpidon jakson pidentäminen maximissaan 180 vuorokauteen on tarkoituksenmukaista ja kannatettavaa. Sijaishuoltopaikan irtisanominen erityisen huolenpidon jakson ajalle tulisi aina perustua lapsen edun arviointiin, eikä päätöstä pitäisi tehdä kustannusnäkökulmasta.

Erityisen huolenpidon järjestäminen lapsen nykyisessä sijaishuoltopaikassa on myös hyvä ja kannatettava uudistus ja sitä pitäisi aina arvioida ensisijaisesti suhteessa sijaishuoltopaikan muutokseen. Sijaishuoltopaikan vaihtuminen on harvoin lapsen edun mukaista. Mikäli erityisen huolenpidon jakso järjestetään nykyisessä sijaishuoltopaikassa, parantaisi se erityisen huolenpidon jaksojen saatavuutta lapsille mutta tällöin olisi jakson aikainen erityisosaaminen ja henkilöstöresurssointi määriteltävä selkeästi. Vakaan ja pysyvän kasvu ympäristön tarjoaminen lapselle mahdollistuu, kun nykyiseen sijaishuoltopaikka resurssoidaan tarvittaessa lapsen tilanteen ja muuttuvien tarpeiden mukaisesti.

11. luku. Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana

- 62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Pidämme esitystä kiireellisistä tilanteista ja rajoituksesta tuntemattomaan/yksilöimättömään tahoon kannatettavana ja tarkoituksenmukaisena sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi. Pykälässä olisi hyvä huomioda, että rajoituksen yhteydessä yhteydenpidon mahdollistaminen muihin läheisiin ja tärkeisiin ihmisiin varmistetaan.

- 65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Aineiden ja esineiden poisottaminen tilanteissa, joissa lapsi ei vapaaehtoisesti suostu niitä luovuttamaan, on tarpeen, jotta voidaan varmistua kaikkien turvallisuudesta yksikössä. Välttämätön voimankäyttö tulisi konkretisoida ja sen ero kiinnipitoon pitäisi selkeyttää. Voimankäytön viimesijaisuutta tulisi korostaa ja siitä laadittava selvitys on kannatettava.

- 66 § Henkilöntarkastus

Pykälässä olisi hyvä tarkentaa miten toimitaan, jos lapsi kieltäytyy henkilöntarkastuksesta. Metallinpaljastimen käytön mahdollistaminen on kannatettavaa.

- 66 a § Henkilönkatsastus

Kannatettava esitys sellaisenaan.

- 67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Kannatettava esitys sellaisenaan.

- 68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kiinnipitämisen tulee aina perustua lapsen tai muiden hengen, terveyden, turvallisuuden tai merkittävään omaisuuden suojaamiseen. Kiinnipidon tulee aina olla viimesijainen ja samalla äärimmäisin keino rauhoittaa lapsi. Esitetyt muutokset ovat kannatettavia ja turvallisen kiinnipidon toteuttamisen velvoittavuus olisi tärkeää. Välttämättömän voimankäytön määrittäminen selkeämmin olisi tarpeellista.

- 68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Kiinnipitämisen perusteena tässä pykälässä on luvattoman poistumisen estäminen eikä kiinnipidon edellytetä olevan niinkään 68 §:n mukaisesti rauhoittumistarkoituksessa tehtävää. Kiinnipitämisellä on tarkoitus turvata lapsen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukainen oikeus turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus välttämättömään huolenpitoon. Koska kiinnipitämisen edellytykset laitoksesta poistumisen estämiseksi poikkeavat merkittävästi siitä mitä 68§:ssä säädetään, pidämme perusteltuna sitä, että näistä säädetään erillisissä pykälissä.

Lapsen kiinnipitäminen luvatta laitoksesta poistumisen estämiseksi on tarpeellinen lisäys mutta voisi olla hyvä tarkentaa perusteluihin käytännön esimerkkejä millaisissa tilanteissa kiinnipitäminen on perusteltua.

- 69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Pidämme esitettyä lisäystä tilanteista, jossa lapsi on sinänsä luvallisen laitoksesta poistumisen jälkeen kuitenkin matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovittu kannatettavana. Samoin kannatamme sitä, että sijaishuoltopaikasta luvatta poissa olevan ja tästä syystä erityisen haavoittuvassa asemassa olevan lapsen paikantamisen kynnystä 2 momentissa ehdotetun mukaisesti madallettaisiin nykyisestä.

Lapsen palauttamista koskevan ratkaisun toimivaltuuksia ja kirjaamisia koskevat ehdotukset ovat näkemyksemme mukaan perusteltuja.

- 69 b § Lapsen kiinniotto

Lapsen kiinniottoon julkisella paikalla liittyy isoja riskejä, joten tilanteet ja toimintatavat tulisi olla hyvin konkreettisesti avattu perustelutekstissä. Oikeus mennä yksityisasuntoon lapsen kiinniottamiseksi voisi joissakin, turvallisiksi arvioiduissa, tilanteissa olla tarpeen mutta tilanteisiin saattaa liittyä isoja turvallisuusriskejä sekä mahdollisuus, ettei tilanteisiin saada edes nykyisen veroisesti viranomaisapua poliisilta.

Henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamisen toteuttamiseksi välttämättömän voimankäytön määrittäminen selkeämmin olisi tarpeellista.

- 69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Lasta etsivälle laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilölle ja toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle ehdotetaan laajenevia toimivaltuuksia luvatta laitoksesta poissaolevan lapsen kiinniottamiseen liittyen. Lasta etsivän henkilön pitää aina ensisijaisesti yrittää saada lapsi palamaan vapaaehtoisesti. Kiinnipitäminen ja voimakäyttö ovat aina viimesijaisia keinoja, eikä toimivaltuuksia tulisi viimesijaisena keinonakaan käyttää, jos lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet voivat aiheuttaa turvallisuusriskin.

Pykälän 4 momentin mukaan virka-apupyynnön voi sosiaalihuollon viranomaisen lukuun tehdä myös lasta etsivä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tämä helpottaa merkittävästi jatkossa käytännön tilanteita, kun laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö kuitenkin lasta ensisijaisesti etsii. Pidämme mahdollisuutta virka-avun tekemisestä suoraan lastensuojelulaitoksesta erittäin tärkeänä lisäyksenä, mikä nopeuttaa tilanteiden hoitamista ja lapsen suojaamista.

- 70 Eristämisen yhteydessä toteutettava tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Kameravalvonta vähentää yksikön kodinomaisuutta ja heikentää lasten yksityisyydensuojaa, joten perustelut sen käyttöön tulisi olla selkeät ja tarkkarajaiset. Kameravalvonta voisi olla perusteltua eristämistilassa. Kameravalvonnan perusteena tulee olla eristämistilassa olevan lapsen turvallisuuden varmistaminen ja käytön perusteet on määriteltävä lapsen yksilölliseen tilanteeseen perustuvan tarveharkinnan kautta.

Lopuksi

Hallituksen esityksessä on erityisen kannatettavaa sen tavoite vahvistaa lapsen oikeutta tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Esityksessä on monia kohtia, joiden avulla lastensuojeluviranomaisten ja sijaishuoltopaikkojen toimivaltuuksien varmistaminen ja selkeyttäminen mahdollistavat vahvemmin lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutumisen.

On kuitenkin tärkeää nostaa esiin, että perusoikeuksia rajoittavat ja suljetut palvelut koskevat hyvin pientä osaa lastensuojelun sijaishuollon tarpeessa olevia lapsia. Rajoittavat ja suljetut palvelut kiinnittävät huomion oireisiin, eikä lasten oireilun juurisyihin, joihin pitäisi kiinnittää vahvemmin huomiota.

Lastensuojelulain painopiste tulisi olla niissä asioissa, joita voidaan ja pitää tehdä ennen suljettua palvelua, kuten jokaista sijaishuoltopaikkaa tulisi velvoittaa tavoitteelliseen ja kuntouttavaan palveluun sekä hyvinvointialueita lasten, nuorten ja perheiden tarpeita vastaavien palvelujen saatavuuden ja yhteensovittamisen kehittämiseen.

Kasvatuksellisen rajaamisen suhde käytännössä ja konkreettisesti 11. luvun mukaisiin rajoitustoimenpiteisiin tulee huomioida tulevassa soveltamisohjeistuksessa hoito- ja kasvatushenkilöstölle. Välttämätöntä voimankäyttöä tulisi konkretisoida ja sen viimesijaisuutta tulisi korostaa. On välttämätöntä, että henkilöstö saa riittävästi yhdenmukaista ohjeistusta ja koulutusta lain käytännön soveltamiseen arjen monimutkaisissa tilanteissa.

18.3.2026 Helena Nyman-Jokinen, laatujohtaja, Sospro oy